

NEPOKRETAN ILI POKRETAN OLTAR?

Početak obnove liturgijskoga prostora prema smjernicama Drugoga vatikanskog sabora najočitije je obilježen i zapažen "okretanjem" oltara prema narodu. Mnogi su svećenici i upravitelji crkava jednostavno ostavili sve kako je bilo i prije u crkvama i kapelama, samo su u prezbiteriju nadodali nekakav stol koji je služio kao privremeni oltar "prema narodu" dok se cjelokupni raspored liturgijskog prostora bolje ne uredi. Neki su upravitelji crkava shvatili da je time ispunjena, barem glavnina, uputa o obnovi liturgijskoga prostora prema smjernicama Sabora. U nekim je crkvama, na žalost, to "privremeno" rješenje postalo trajno. Koliko se to "rješenje" uklapalo u arhitektonsko, stilsko i umjetničko obilježje dotične crkve, malo se, ili nimalo, uzimalo u obzir. Svježi primjer: u jednoj drevnoj, kamenoj i umjetnički vrijednoj crkvenoj građevini u najnovije vrijeme postavljen je pomični oltar od izrezbarene hrastovine. To nam samo potvrđuje činjenicu da je poznavanje pravila uređenja liturgijskog prostora i njegovo usklađivanje prema temeljnom umjetničkom i arhitektonskom obilježju građevine na vrlo niskoj razini.

Osobno sam slušao i ovakvo "praktično" opravdanje postavljanja drvenog pokretnog oltara: "Povišeni prostor u prezbiteriju na kome je oltar prema puku dobro mi dođe da tu nekoliko puta godišnje smjestim djecu za različite 'nastupe' (recitacije, pjevanje, igrokazi ...). Pokretni oltar lako 'uklonim' u stranu za tu prigodu, a nepokretni mi samo smeta."

Da li su navedena "rješenja" u skladu s duhom i slovom liturgijskog zakonodavstva? Da li kod preuređenja prezbiterija izgraditi nepokretni oltar ili postaviti (vjerojatno uz već postojeći stari) pokretni koji se lako može "skloniti" u stranu? Koji materijal upotrijebiti? Što učiniti sa starim oltarima i "stupovljem" oko njega? To su česta i ozbiljna pitanja koja se nameću svećenicima, upraviteljima crkava i ordinarijima. Razboritost nalaže da odgovorima na ta pitanja treba pristupiti ozbiljno i tek nakon savjetovanja sa stručnjacima.,

Znak i simbol viših stvarnosti

Opća uredba Rimskog misala (OUM) u odjeljku Raspored i ured crkvenog prostora (br. 253-280) postavila je opća načela i pružila mnoge praktične smjernice i za rješavanje gore postavljenih pitanja. Kao polazište ističe i preporučuje da *“sveta zdanja i bogoštovni predmeti budu zaista dostojni i lijepi kao znakovi i simboli viših stvarnosti”* (OUM, 253). Ne radi se, dakle, samo o umjetničkom i estetskom opravdanju crkvenog prostora i njegova namještaja, nego je riječ o svetom znaku koji ima i višu, nadnaravnu funkciju. To je još izričitije u drugom načelu iste uredbе koja naglašava da umjetnost treba *“hraniti vjeru i pobožnost i biti u skladu s istinitošću značenja i svrhe kojoj služe* (br. 254) ... *Priroda i ljepota prostora i svega namještaja treba da unapređuje pobožnost i očituje svetost slavljenih otajstava”* (br.247).

Središte crkve

Arhitektonsko planiranje i umjetničko uređenje crkve treba uvažavati temeljnu zadaću crkvenoga prostora: to je mjesto okupljanja vjernika na slavljenje Kristovih otajstava što predstavlja *“vrhunac ka kojemu teži djelatnost Crkve i ujedno. izvor iz kojega proistječe sva njezina snaga”* (SC 10). Budući da je *“oltar u crkvi središte zahvaljivanja koje se obavlja Euharistijom”* (OUM, 259), onda ga treba izgraditi tako da u crkvi *“zauzima takvo mjesto da bude uistinu središte kamo se samo od sebe usredotočuje pažnja svekolike zajednice vjernika”* (OUM, 262).

Takva narav i važnost crkvenog prostora i oltara kao njegova središta zahtijeva da taj prostor ne može biti polivalentan u smislu da jednom služi za slavljenje sakramenata a drugi put za predavanja, scenske i glazbene predstave, recitale ... Pogotovu ako jedno slijedi neposredno iza drugoga. Crkveni prostor treba koristiti za slavljenje kršćanskih otajstava, a za druge skupove koristiti dvorane i njima slične prostore. Novo stanje društva pogoduje takvim rješenjima. Mnoge aktivnosti i skupove koje nisu striktno vezani uz slavljenje sakramenata i sakramentalna, treba prepustati laičkim osobama i udrugama a njihovo odvijanje upriličavati izvan crkve.

Redovito nepomičan i posvećen

Zbog istaknute važnosti unutar crkvene građevine i simboliziranja Krista "duhovne stijene" (1 Kor 10,4), kršćanska predaja preferira kamen kao materijal iz kojega se izrađuje oltar i učvršćivanje za pod crkve što ga čini nepokretnim. To ističe i uvodna napomena Reda posvete oltara: "*Prema naslijeđenom običaju Crkve i biblijskom značenju oltara, ploča nepomičnog oltara neka bude kamena, i to isklesana od prirodnog kamena. Ipak se, po sudu biskupske konferencije, može za gradnju oltara uzeti i druga tvar, dolična, čvrsta i umjetnički obrađena*" (br.9).

Izražajnost i važnost oltara kao svetog znaka postiže se različitim elementima: izgledom, materijalom, mjestom koje zauzima u crkvi, dimenzijama ... To se postiže također i obredima i načinom kako se poslužnici odnose prema oltaru: kađenjem, naklonima, poljupcem, urednošću pokrivača i ukrasa oltara. Oltar je, u stvari, oltarna ploča (mensa) a ostali dijelovi su samo "nosači" i postolje na koje se postavlja oltarna ploča. To je žrtvenik koji nam uprisutnjuje žrtvu križa ali i trpeza na kojoj nam Gospodin nudi otajstvenu hranu i piće što lijepo izražava tekst predslovlja u misi posvete crkve i oltara: "*Ovdje se na rijekama žive vode, što izvire iz Krista, duhovne stijene, vjernici tvojim Duhom napajaju; po njemu i sami postaju posvećena žrtva i živi oltar.*"

Zbog toga se oltar svečano posvećuje, tj. odvaja za trajnu službu Bogu i otajstvima ili se, barem, blagoslovi. Nepomičnom oltaru pripada svečani oblik posvete, a "*i pomični oltar zaslužuje poštovanje, jer je on stol namijenjen isključivo i trajno euharistijskoj gozbi. Korisno je da se prije uporabe ... barem blagoslovi*" (PONT., *Red blagoslova oltara*, br.1).

Iz svega iznesenoga proizlazi jasan zaključak: trajno rješenje prostornog uređenja crkve preporučuje gradnju nepomičnog oltara i njegovo svečano posvećivanje. Veoma bi dolikovalo da oltarna mensa bude kamena kao simbol Krista temeljnog kamena otajstvene Crkve.

Dolično urešen

Zbog svega rečenoga, dolikuje da se oltaru pristupa s doličnim strahopoštovanjem i ozbiljnošću. Nužan ukras oltara je barem jedan stolnjak "*koji treba oblikom, mjerom i uresom odgovarati veličini oltara*" (OUM, 268). Svijećnjaci i križ mogu biti na oltaru ili pokraj

oltara (OUM,269,270). To je preporučeno zbog toga *“da vjernici mogu lako pratiti što se na oltaru zbiva ili što se na nj stavlja”* (OUM,269).

Nedolična je i vrijedna svake osude žalosna praksa u mnogim našim crkvama da je oltarna ploča priručno odlagalište svećeniku koji želi sve imati “na dohvat ruke”. Tu se odlažu: svijeće za prodaju vjernicima, vjerski tisak, rokovnik za upisivanje misnih nakana i obavijesti vjernicima, skupljena milostinja, pribor za paljenje i gašenje svijeća, dijelovi odjeće za blagoslov bolesnika ... Dodamo li tome da se na oltare redovito postavi velik cvjetni aranžman, križ, svijeće, mikrofon, stalak za misal, ... onda se postiže učinak suprotan prvotnoj nakani okretanja oltara “prema narodu” sa željom *“da bi vjernici mogli lako pratiti što se na oltaru zbiva ili što se na nj stavlja”*. Naprotiv, između svećenika i vjernika stvorena je vidna zapreka koja vjernicima zaklanja ono što se događa na oltaru, a mnoštvo “odloženih” pomagala stvara dojam da je oltar pomoćno pomagalo svećeniku što bi trebao biti prikladan stolić u blizini oltara. Zbog toga su novi oltari u našim crkvama redovito enormo velikih dimenzija pa i u vrlo tijesnim prezbiterijima. Oltarna mensa u našim starokršćanskim i starohrvatskim crkvama je veoma malih dimenzija u usporedbi s današnjim. Vjerojatno je služila samo za posvetu kruha i vina i pričest tim znakovima našega otkupljenja.

Gradnja novih i preuređivanje starih

Načela i smjernice koje smo istaknuli trebalo bi usvojiti i praktično primjenjivati. Osobito za novoizgrađene crkve. Obnova starih crkava zahtijeva posebnu pažnju. Tu je nužno savjetovanje s konzervatorima, arhitektima i liturgičarima. Jednostavno postavljanje “još jednoga oltara” je najgore rješenje. Bolje je ništa ne dirati osim da se postavi prikladan ambon za službu riječi i prikladan stolić za pripremu misnih darova i odlaganje različitih “pomagala”. Manja je pogreška službu euharistijske žrtve obaviti okrenut leđima prema vjernicima nego napraviti barijeru između svećenika i vjernika na oltaru a oltarnu ploču koristiti za mnoštvo “korisnih” i nekorisnih predmeta. *“Nek nam oltar bude blagdanska trpeza kojoj veselo hrle uzvanici Kristovi i predavši Bogu svoje brige i breme života nek novu snagu primaju za nastavak životnog putovanja”* (Posvetna molitva).

Marko Babić, ofm